

Правни субјекти

проф. др Милош Живковић

четвртак 12.10.,

понедељак 16.10. и уторак 17.10.2023.

Појам субјекта у праву

- Правни субјекти су лица у праву: *свако онај кога правни поредак прихвата као имаоца права и обавеза;*
- Круг правних субјеката је историјски променљив и динамичан;
- Норме које одређују ко може да буде правни субјект спадају у Општи део, и то тзв. Статусно право или Право лица (*Personenrecht*);
- Статусно право одређује ко могу да буду правни субјекти, њихове способности (капацитете) и њихова правно битна својства (име, фирму, држављанство итд.);
- Данас су правни субјекти људи (физичка лица) и организације (правна лица), а посебан режим постоји за животиње и донекле вештачку интелигенцију (AI).

Физичка лица

правна способност – појам и врсте

- Данас сви људи имају општу правну способност, па се физичко лице изједначава с појединцем, некада није било тако;
- Правна способност може бити општа и посебна, потпуна и делимична, имовинскоправна и личноправна, те безусловна, условна и ретроактивна (имовинска), као и стварна и фиктивна;
- Општа не зависи од друштвеног положаја, посебне зависе (данас је општа);
- Потпуна значи да свако може имати свако право и сваку обавезу, и она нигде као таква не постоји, односно постоји ако се испуне услови за стицање одређеног права, а за стицање неких права мора се имати неко лично својство, и тад је пословна способност делимична (кад се тражи лично својство).

Физичка лица

правна способност – појам и врсте

- Имовинска и личноправна се односе на стицање тих врста права, а разликују се по часу стицања (личноправна претходи имовинској) и могућности да буду условне и ретроактивне;
- Условна и ретроактивна правна способност везују се за *nasciturusa* и за *pondum conceptus-a*;
- Најпосле, стварна и фиктивна тичу се технике стицања (фиктивна се стиче посредством фикције).

Физичка лица

правна способност – настанак

- Настаје рођењем али и пре рођења: фикција о *nasciturus*-у још у Римском праву (важила за имовинска права; о личним у то време још није било говора);
- Настаје постепено, разликујемо незачетог човека, зачетог а нерођеног и рођеног;
- Рођени човек неспорно има правну способност, код нас довољно да се дете роди живо, тренутак рођења је напуштање мајчине утробе;
- *Nasciturus* за лична права одмах безусловно за она која може да има; за имовинска условно (да се жив роди);
- *Nondum conceptus* није способан, али у неким земљама се и за њега могу резервисати права.

Физичка лица

правна способност – престанак

- Смрт (једини начин);
- Судско утврђивање смрти;
- Проглашење несталог лица за умрло:
 - 6 месеци ситуација непосредне опасности по живот
 - 1 година у рату у вези с ратним догађајима;
 - 5 година ако су околности нестанка такве да чине вероватним...
 - 5 година ако је од рођења прошло више од 70 година.

Физичка лица

пословна способност – појам и врсте

- Способност сопственим изјавама воље производити правно дејство;
- Делимична и потпуна;
- Ограничена и неограничена (да ли може самостално);
- Делимична може да буде како ограничена тако и неограничена, потпуна је увек неограничена;
- Заснована је на способности лица да се само стара о својим интересима.

Физичка лица

пословна способност – настанак

- Постепеност, узраст+способност за старање о својим интересима+судска одлука;
- До 14 година неспособан, изузетно 3 категорије послова: багателни, корисни и неутрални, ако не шкоде малолетнику.
- Од 14 до 18 делимична ограничена, може и остало, уз сагласност зак. заступника (а за неке важније послове и органа старатељства);
- Са 16 могућа еманципација услед закључења брака или добијања детета;
- Са 18 потпуна, уз могућност продужења родитељског права, или накнадног губитка.

Физичка лица

пословна способност – функције

- Институциона (да правне послове предузимају само они који су способни за расуђивање, који имају правнопословну вољу);
- Заштитна (питање да ли су способни да се сами старају о својим правима и интересима и кад имају правнопословну вољу);
- Развојна (да стиче искуство и развија се – самостално располагање зарадом, еманципација);
- Родитељска (омогућавање вршења родитељског права, односно овлашћења законског заступника);
- Функција сигурности промета (сигурност сауговарача).

Физичка лица

деликтна способност

- То је способност бити одговоран за своје недопуштене радње које су проузроковале штету;
- Ради се о одговорности заснованој на кривици;
- Темељи се на способности за расуђивање;
- Нема делимичне, подела бинарна, или има или нема;
- Стиче се постепено, границе 7 и 14 година; до 7 необориво неспособан, од 7 до 14 обориво неспособан, после 14 обориво способан;
- Она је услов да се одговара по основу кривице, али постоје и објективна одговорност и одговорност по основу правичности.

Физичка лица

идентитетска својства

- Идентитет и право на идентитет као лично право;
- Лично име;
- Пол (транссексуалност);
- Брак и брачност деце (данас мање битно);
- Пребивалиште и боравиште (уобичајено и просто);
- Држављанство.

Правна лица

појам и начело раздвојености

- Правно лице = правно способна организација;
- Услови да је правно уредива, правно допуштена и да јој је признат субјективитет;
- Начело правне раздвојености: 1. У припадању права и регистрацији права; 2. У судској заштити права; 3. У одговорности; 4. У приписивости правних радњи; 5. У идентитетским својствима (назив, седиште, држављанство).
- Правно лице по правилу не престаје смрћу учесника;
- Самостална у спољњем и у унутрашњем односу;
- Постоје одступања која морају бити посебно предвиђена.

Правна лица

функције

1. Остварење трајних наиндивидуалних циљева;
 2. Олакшање правног промета;
 3. Гарантна (обезбеђење поверилаца);
 4. Лимитна (ограничење одговорности).
- Негативне последице: имобилизација имовине, концентрација друштвене моћи, злоупотребе оснивача и учесника.

Правна лица

врсте

- По структури: удружења (једночлана и вишечлана, лична и корпоративна) и установе (задужбине, приватне и јавне, и фондације и остале установе);
- По циљу и врсти делатности: комерцијална и некомерцијална;
- По типу својине: на једносвојинска или мешовита (наслеђено из социјализма);
- Постоји и подела на јавноправна и приватноправна али код нас она нема практичан значај.

Правна лица

општи елементи

- 3 општа елемента: организационо јединство, идентитет и признат правни субјективитет.
- Организационо јединство:
 - правилима уређена организација (закон поставља спољна правила као оквир, унутрашња правила оснивачи),
 - Органи (функционално неопходни, врсте, природа),
 - (допуштен и одређен) циљ,
 - Имовина;

Правна лица

општи елементи

- Идентитет:
 - име (пословно име и назив; номинује, класификује и дистингуира; обавезно се користи у промету, штити се),
 - седиште (средиште делатности, важно за правне односе правног лица),
 - Држављанство (државна припадност, општи критеријум држава седишта је супсидијаран, а постоје и посебни критеријуми за посебне правне односе који су примарни);

Правна лица

општи елементи

- Признати правни субјективитет:
 - Признање субјективитета (настанак организације и правног лица, *numerus clausus* и слобода избора врсте и системи признавања: аутопризнање, систем прописа, концесија, декларативни и мешовити);
 - Правна способност (потпуна или делимична имовинска), ужа за неимовинска права и нека имовинска од физичких лица;
 - Пословна способност (органи; општа и специјална);
 - Деликтна способност (да се деликти учесника урачунавају правном лицу).

Животиње и вештачка интелигенција као правни субјекти?

- Правни статус животиња кроз историју: обична ствар, заштита због заштите осећања људи, заштита због животиња сâмих;
- Свакако нису способне за имовинска права и немају пословну или деликтну способност, питање је само јесу ли способне за нека лична права;
- 2009. Закон о добробити животиња – није признат правни субјективитет али је пружена заштита животињама као таквим;
- Питање ВИ као субјекта права последица је е-трговине и тзв. Е-агената, али и овде је правни субјективитет засад непотребан.